

מלכודת דבש

קרן הראל-הררי

09/2011

מכון ירושלים לחקר שווק

WWW.JIMS-ISRAEL.ORG

מלכודת דבש

קרן הראל-הררי

40% מהתצרוכת השנתית של דבש בישראל נצרכת סביב חגי תשרי, ובעיקר סביב ראש השנה. מדובר ב- 1,500 טון הנצרכים בחודש אחד, בשווי כולל של כ- 60 מיליון ש"ח. ישראלי ממוצע צורך בחודש תשרי כ- 300 גרם דבש בממוצע. במהלך השנה כולה צורכים הישראלים כ- 3,500 טון דבש.¹

האם אי פעם שאלנו את עצמנו בארוחת ראש השנה, כאשר טבלנו את התפוח בדבש לסמלה של תחילת שנה מתוקה וטובה, האם מחיר הדבש המונח על השולחן הינו הוגן וישר בעינינו? מהשוואה בינלאומית עולה כי הדבש בארץ עולה בממוצע פי 3.5 מהדבש בארה"ב ופי 2 מהדבש באנגליה. מחיר הדבש הממוצע בארה"ב (כ-6 ש"ח) הינו 28% ממחיר הדבש הממוצע בארץ (כ-21 ש"ח). בבריטניה מחיר הדבש הוא חצי ממחירו בארץ, כאשר מחיר דבש ממוצע עומד על כ-2.1 יורו (10.7 ש"ח). למעשה, ניתן למצוא בבריטניה דבש שמחירו 16% ממחיר הדבש הממוצע בארץ (כ-3.5 ש"ח), כאשר דבש בקבוק לחיץ הינו 47% מהמחיר בארץ (כ-10 ש"ח). כמו-כן, מחירי היבוא של דבש מקנדה, מקסיקו, ארגנטינה, וסין הינם כ-15% מהמחיר הממוצע של דבש בארץ (בין 5.69 שקלים ל-6.29 שקלים).

ישנן סיבות רבות לכך שמחירו של הדבש כה יקר בארץ בהשוואה לארצות אחרות. החל מתנאי מזג האוויר המקשים על הכוורנים, המכסים הגבוהים המוטלים על ייבוא הדבש לארץ ולמעשה מעכרים אותו מהיסוד, זיופי דבש הקיימים בארץ, פעילות של כוורות לא חוקיות הפועלות ללא רישיון ועוד.

ב-7 בספטמבר 2011 התבררנו בתקשורת כי גובשה טיוטת ביניים עם ההמלצות של "ועדת המזון", הפועלת בראשותו של שרון קדמי, מנכ"ל משרד התמ"ת. הוועדה דנה בדרכים להורדת מחירי מוצרי המזון כולל מוצרי בסיס בתחום ההיגיינה והניקיון. מסתמן כי אחת מהמלצות הוועדה תהיה הפחתת המכסים הגבוהים המוטלים על ייבוא דבש, שמן זית, דגים ובשר בקר טרי.

המלצה להורדת המכסים על ייבוא דבש הינה מבורכת. ייבוא הדבש בארץ אינו כדאי וקיים היום בכמויות מוגבלות כאשר מכסות הייבוא הפטורות ממכס נקבעות בעיקר על-ידי מועצת הדבש ולא לפי רצונם החופשי של הכוורנים. כיום מוטל מכס של כ-17 ש"ח על צנצנת דבש טבעי, ותקרת המכס מגיעה ל-255%, אחוז התקרה הגבוה ביותר לעומת יתר מוצרי המזון. בשל חוסר הכדאיות לייבוא דבש מחו"ל, ישראל יבאה ב-2010 מ-7 מדינות בלבד בכמויות מוגבלות. זאת ללמרות שישנה רשימה של יותר מ-55 מדינות המייצאות דבש, שכולן מאושרות על-ידי האיחוד האירופי לאחר שעברו בדיקה מקיפה ועמדו בכל הקריטריונים הדרושים.

¹ משרד החקלאות ופיתוח הכפר, הודעה לעיתונות – "דגים, רימונים, דבש ותפוחים", 30 באוגוסט 2010.

מעבר לייבוא המוגבל ולמכסים השערורייתיים המוטלים על הדבש, הענף מתנהל כקרטל, ועולות לאחרונה אף טענות כי יד מרדכי, אשר הינו בבעלות משותפת של הקיבוץ ושל שטראוס, המחזיק בלמעלה מ-50% מהענף - מתנהל כמונופול. ישנם בעיות רבות נוספות שטרם נפתרו ואשר התריע עליהם מבקר המדינה לפני 13 שנה - בדו"ח האחרון שפרסם בנושא ענף הדבש.

במחקר זה תינתן בתחילה השוואה בינלאומית, שתשווה את מחיר הדבש הממוצע בארץ למחירו של הדבש במדינות אחרות. כמו-כן, יעסוק המחקר בנושא ייבוא הדבש מחו"ל, לרבות רשימת 56 הארצות המאושרות על-ידי האיחוד האירופי, אשר מהן ניתן לייבא דבש ארצה. תינתן סקירה בנושא המכסים הגבוהים המוטלים על ייבוא דבש לארץ והשוואה על אחוז המכס המקסימלי המוטל על הדבש - אשר הינו גבוה באופן משמעותי לעומת זה המוטל על מוצרי מזון אחרים. תוזכר מגמת עליית המחירים של הדבש בישראל שחלה במהלך השנים 2005-2010, כמו גם מגמת הגידול בהוצאות המשפחתיות החדשיות על דבש במהלך שנים אלה. בנוסף, יצורף פרק אודות דו"ח מבקר המדינה משנת 1998 אשר התריע על מחדלים רבים הקיימים עד היום בענף הדבש בישראל. לבסוף, תובא שורה של מסקנות והמלצות להפחתת הריכוזיות בענף זה.

מחירו ה"מנופח" של הדבש בישראל

צנצנת דבש (350 גרם) מיצור מקומי נמכרת לצרכן בישראל במחיר ממוצע של 21 שקלים (כולל מע"מ).² כאמור, זאת בהשוואה לבריטניה, בה הדבש עולה חצי מבארץ, כאשר מחיר דבש ממוצע עומד על כ-2.1 יורו (10.7 ש"ח). למעשה, ניתן למצוא בבריטניה דבש הזול פי 7 מאשר בארץ, שכן מחירי הדבש נעים מ-99 סנט (3.663 ש"ח לצנצנת) ועד לצנצנת שעולה 3.99 יורו (20.25 ש"ח). כמו-כן, ניתן למצוא בבריטניה בקבוק לחיץ של דבש ב-1.8 יורו (9.13 ש"ח) - הזול פי 3 ממחירו בארץ המתקרב לכ-30 ש"ח.³

זאת גם בהשוואה למדינות אחרות כמו ארה"ב. לפי נתוני משרד החקלאות האמריקאי, בארה"ב המחיר הממוצע של דבש ב-2010 הוערך ב-160.3 סנט לפאונד (450 גרם), כלומר כ-6 שקלים לכמות הגדולה מצנצנת דבש ממוצעת בישראל. וזאת, לאחר שחלה עליה במחירים בארה"ב, שכן ב-2009 המחיר נמוך אף יותר - 147.3 סנט לפאונד (כ-5.5 שקלים).⁴

---

² פורטל החקלאות הישראלי, "מועצת הדבש: ועדת קדמי בוחנת ביטול המכסים על יבוא דבש", 7 בספטמבר 2011, <http://www.israel.agrisupportonline.com/news/csv/csvread.pl?show=2101&mytemplate=tp2>, כניסה לאתר: 11

בספטמבר 2011.

³ מבוסס על מחירי רשת טסקו בבריטניה, נתוני ספטמבר 2011, http://www.mysupermarket.co.uk/grocery-categories/Honey_In_Tesco.html, כניסה לאתר: 13 בספטמבר 2011.

⁴ National Agricultural Statistics Service (NASS), Agricultural Statistics Board, U.S. Department of Agriculture, <http://usda.mannlib.cornell.edu/usda/nass/Hone//2010s/2011/Hone-02-25-2011.pdf>, כניסה לאתר: 13 בספטמבר 2011.

מאתר מועצת הדבש הלאומית של ארה"ב עולה כי מחירי היבוא של דבש ממדינות כמו קנדה, מקסיקו, ארגנטינה, וסין נעים בין \$1.53 ל-\$1.69 (דהיינו, בין 5.69 שקלים ל-6.29 שקלים).⁵ בהתאם למחירי היבוא הנמוכים של מדינות אלו המייצאות לארה"ב, ניתן לראות כי במהלך 2011 ישנה מגמת ירידה בארה"ב בייצור המקומי של דבש לעומת מגמת עלייה בייבוא דבש מארצות אחרות. ראה טבלה מספר 1.

טבלה מספר 1

הערכות לסך ההיטלים על ייצור מקומי של דבש לעומת ייבוא דבש בארה"ב, ינואר עד יולי 2011

<u>דולרים מייבוא דבש</u>	<u>דולרים מייצור מקומי</u>	<u>חודש</u>
\$139,639	\$122,328	ינואר 2011
\$125,001	\$108,155	פברואר 2011
\$138,866	\$94,283	מרץ 2011
\$205,578	\$87,112	אפריל 2011
\$300,055	\$84,163	מאי 2011
\$363,584	\$74,663	יוני 2011
\$385,403	\$72,602	יולי 2011

מקור: National Honey Board, Honey Industry Resources, Domestic and Import Assessments Collected <http://www.honey.com/nhb/industry/industry-statistics> כניסה לאתר: 12 ספטמבר 2011.

כיום, בקרב מדינות האיחוד האירופי ישנן 17 מדינות מהן ניתן לייבא דבש, ואשר מייבאות דבש בעצמן ממדינות אחרות. ביניהן: בלגיה, בולגריה, צ'כיה, איטליה, צרפת, ספרד, רומניה ובריטניה.⁶ כמו-כן, במדינות האיחוד האירופי ישנה ועדה רשמית המעדכנת אחת לתקופה את רשימת המדינות אשר מחוץ ל-EU, אשר

⁵ National Honey Board, Honey Industry Resources, International Bulk Prices CIF; המחירים מעודכנים למאי 2011, כמפורט להלן: קנדה – \$1.69, מקסיקו – \$1.66, ארגנטינה – \$1.51, סין – \$1.53. <http://www.honey.com/nhb/industry/industry-statistics> כניסה לאתר: 12 ספטמבר 2011.

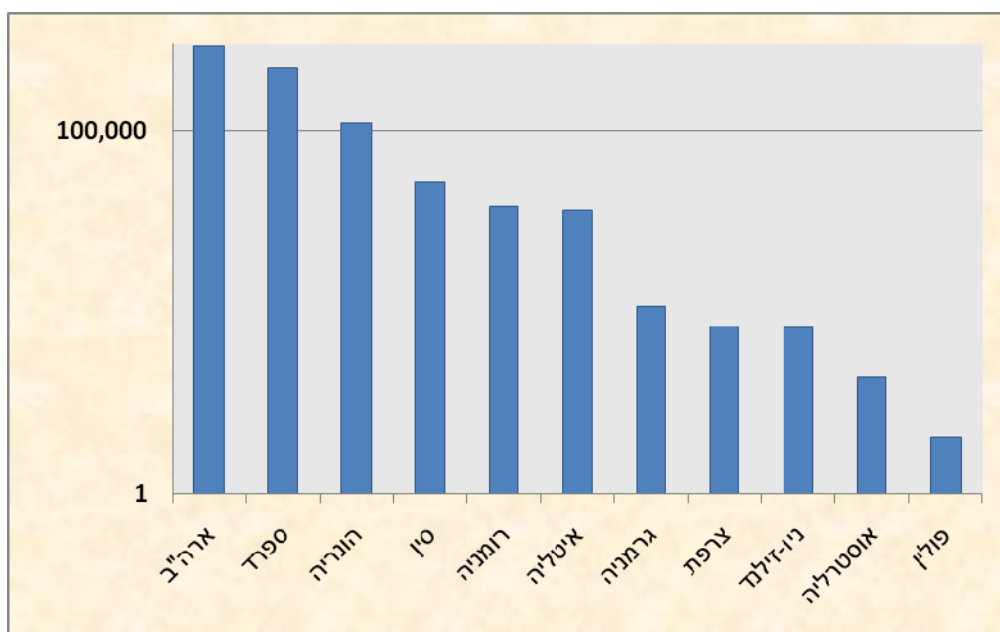
⁶ EUROPA, European Commission, Agriculture and Rural Development, The 2010 Agricultural Year, Supply balance – Honey http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/2010/table_en/D21-4-42141.pdf http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/2010/table_en/D21-4-42141s1.pdf כניסה לאתר: 9 בספטמבר 2011.

ניתן לייבא גם מהן דבש. הרשימה כיום מכילה 38 מדינות, וביניהן: ארה"ב, ישראל, ארגנטינה, אוסטרליה, ברזיל, קנדה, מקסיקו, ניו-זילנד, תאילנד, סרביה, רוסיה, תאילנד, ותורכיה.⁷

כלומר, במסגרת האיחוד האירופי ומחוצה לו, ישנן למעלה מ-55 מדינות מהן מאושר ייבוא דבש. עם זאת, בשנת 2010 ישראל ייבאה דבש מ-7 ארצות בלבד והן: ארה"ב, הונגריה, ניו-זילנד, סין, ספרד, צרפת ורומניה. בשנים 2007-2010 ייבאה ישראל דבש מ-11 ארצות, כאשר כמויות הדבש הגדולות ביותר הגיעו מארה"ב, ספרד והונגריה.⁸ ראה גרף מספר 1.

גרף מספר 1

כמות הדבש המיובאת לישראל (בק"ג), לפי ארצות, בשנים 2007-2010

עיבוד ל: לשכה מרכזית לסטטיסטיקה, יבוא סחורות לישראל, "חלב ותוצרת חלב, ביצים; דבש טבעי; מוצרים מן החי הראויים למאכל אדם", לוח 0409: דבש טבעי. כניסה לאתר: 9 בספטמבר 2011.
http://www.cbs.gov.il/fortr/impexp/impexp_selectedbysearch_h.html?TypeOfActivity=0&MyCode=0409&SortBy=1&TextToFind=%e3%e1%f9

⁷ לרשימה המלאה ראה:

Official Journal of the European Union, COMMISSION DECISION of 11 June 2010, Annex to Decision <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:147:0005:0010:EN:PDF>; 2004/432/EC

כניסה לאתר: 13 בספטמבר 2011.

⁸ עיבוד ל: לשכה מרכזית לסטטיסטיקה, יבוא סחורות לישראל, "חלב ותוצרת חלב, ביצים; דבש טבעי; מוצרים מן החי הראויים למאכל אדם", לוח 0409: דבש טבעי. כניסה לאתר: 9 בספטמבר 2011,

http://www.cbs.gov.il/fortr/impexp/impexp_selectedbysearch_h.html?TypeOfActivity=0&MyCode=0409&SortBy=1&TextToFind=%e3%e1%f9

החקיקה הקיימת ב-EU מכילה תנאים מפורטים להשגת אישור לייבוא דבש ממדינות אלו, החל ממרכיביו של הדבש ועד להגדרתו ותיוגו. זאת לאחר בדיקות מקיפות ותיעוד מפורט של הבדיקות שעבר הדבש במעבדה טרם שליחתו למדינות ה-EU, וכן לאחר שניתנו האישורים הרפואיים המתאימים, והדבש נבדק בכניסה למדינות האיחוד האירופי.⁹ במסגרת זו, הוחלט בשנה האחרונה כי הודו תמחק מרשימת המדינות שניתן לייבא מהן, בשל ליקויים בתהליך ייצור הדבש שהגיע מהודו למדינות ה-EU.¹⁰

ישראל החלה לייבא דבש מחו"ל כבר בשנות ה-90, שכן כמות הייצור בארץ לא הספיקה לכלל הביקושים המקומיים. כיום, מיוצרים כ-3,000 טונות דבש בשנה והצריכה הממוצעת של הישראלים היא 3,600 טון. בכדי לספק את הפער בביקוש, המדינה מייבאת במכרזים ליבואנים כ-1,000 טון נוספים. כ-780 טונות מהדבש מיובא ללא תשלום מכס ממדינות האיחוד כמתחייב מהסכמי הסחר בין ישראל למדינות אלה, והיתרה מיובאת בעיקר מארה"ב בתשלום מכס מופחת של 2.125 שקלים לקילו דבש לתקופה של 3 חודשים בלבד מידי שנה.¹¹

מנתוני איגוד לשכות המסחר, עולה כי על דבש טבעי, באריזה של פחות מ-1.5 ק"ג מוטל מכס של 17.08 ש"ח, המגיע עד ל-255%, עובדה המעכרת למעשה את האפשרות לייבא דבש זול מחו"ל. מדובר בתקרה הגבוהה ביותר של אחוז מכס המוטלת על מזון בהשוואה למוצרים אחרים כמו חלב, בשר, יוגורט, חמאה, פופקורן ועוד.¹² ראה גרף מספר 2.

כפי שפורסם ב"כלכליסט", המכסות ליבוא פטור ממכס או במכס מופחת מחולקות בצורה מעוותת על-ידי מועצת הדבש, באופן שמחזק את ה"שחקנים" הגדולים ובמיוחד את יד מרדכי, המחזיקה בכ-65% מהשוק, זאת על חשבונם של אלו הקטנים המתקשים לשרוד.¹³ בעיה נוספת שעולה מבדיקת כלכליסט הינה, שלצרכן אין אפשרות לדעת אם הדבש מיוצר בארץ או מיובא מחו"ל, שכן לא קיים סימון על צנצנת הדבש המעיד על מקור הדבש ועל מקום יצורו, דבר המאפשר ליבואן להשאיר את המחיר הגבוה של הייצור המקומי, גם אם הדבש נקנה מחו"ל במחיר זול.¹⁴

⁹ CBI, Center for the Promotion of Imports from Developing Countries "EU legislation: Honey intended for human consumption," http://www.cbi.eu/download/mid_preview/419.pdf ;

http://www.cbi.eu/marketinfo/cbi/docs/eu_legislation_honey_intended_for_human_consumption ;

http://www.food.gov.uk/foodindustry/imports/want_to_import/honey 10 בספטמבר 2011

¹⁰ Official Journal of the European Union, COMMISSION DECISION of 11 June 2010.

¹¹ פורטל החקלאות הישראלי, "מועצת הדבש: ועדת קדמי בוחנת ביטול המכסים על יבוא דבש", 7 בספטמבר 2011,

<http://www.israel.agrisupportonline.com/news/csv/csvread.pl?show=2101&mytemplate=tp2> , כניסה לאתר: 11

בספטמבר 2011

¹² איגוד לשכות המסחר, לשכת המסחר תל-אביב והמרכז, הודעה לעיתונות, "אוריאל לין: ההצעה לבטל את המע"מ על מוצרי מזון - שגויה

מיסודה", 28 ביוני 2011, <http://www.chamber.org.il/Content.aspx?code=12891&cat=31> , כניסה לאתר: 13 בספטמבר

2011.

¹³ גיל קליאן, "בדיקת כלכליסט: דרישת מבקר המדינה לפתוח את שוק הדבש לתחרות נותרה ללא מענה", כלכליסט, 24 באוגוסט 2011.

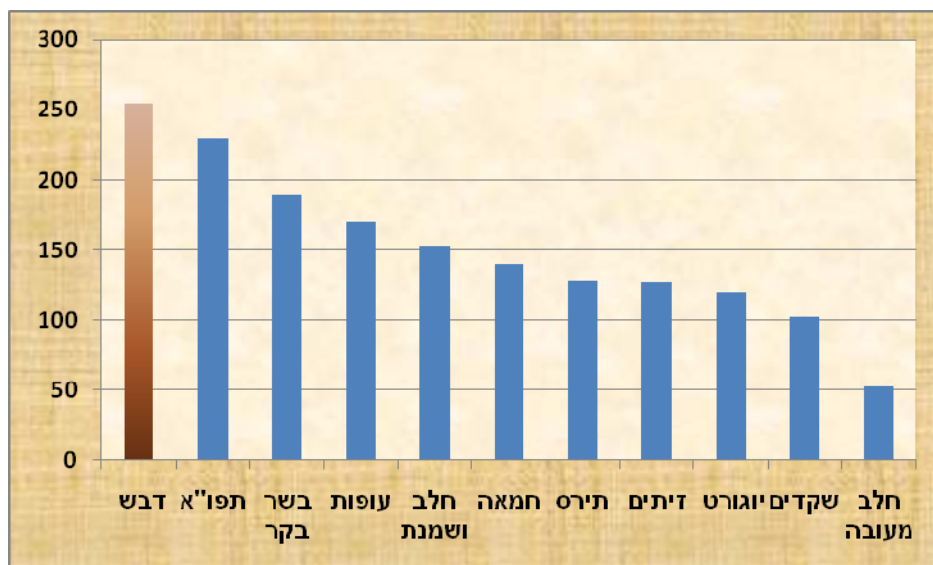
<http://business.il.msn.com/media/article.aspx?cp-documentid=158946681> , כניסה לאתר: 12 בספטמבר 2011.

¹⁴ שם.

מכוורת יד מרדכי נרכשה בשנת 2003 על-ידי עלית (שטראוס היום). כיום הינה בבעלות משותפת של הקיבוץ ושל קבוצת שטראוס. ייתכן, שעובדה זו מחזקת את הטענה כי מדובר בגוף המנצל את כוחו הרב בענף ואשר פועל באופן לא תחרותי על חשבון הציבור.

גרף מספר 2

אחוז תקרת המכס על מוצרי מזון בישראל 2011

עיבוד ל: איגוד לשכות המסחר, לשכת המסחר תל-אביב והמרכז, הודעה לעיתונות, "אוריאל לין: ההצעה לבטל את המע"מ על מוצרי מזון - שגויה מיסודה", 28 ביוני 2011, <http://www.chamber.org.il/Content.aspx?code=12891&cat=31>, כניסה לאתר: 13 בספטמבר 2011.

לאור האמור לעיל, לא בכדי ישנם ניסיונות מצד משרד האוצר להעביר בוועדת המזון בראשותו של מנכ"ל התמ"ת, שרון קדמי, החלטה לפיה יבוטלו כליל המכסים על יבוא הדבש, כך שיתאפשר ייבוא מכל המדינות - ללא הגבלה כמותית וללא מכס.¹⁵

הגידול בהכנסות המשוקים והרשתות – על חשבון הצרכן?

בישראל עוסקים ביצור דבש 500 משקים חקלאיים וברחבי הארץ מפוזרות כ-10,000 כוורות. סך הכנסות הכוורנים ממכירת דבש ב-2011 הסתכמו בכ-55 מיליון שקל - גידול של 25% לעומת אשתקד. מהערכת מועצת

¹⁵ עמירם כהן, "לא רק חלב: הוועדה לבחינת מחירי המזון בוחנת ביטול המכסים על יבוא דבש", דה-מרקר, 7 בספטמבר 2011, <http://www.themarker.com/consumer/prices/1.1415156>, כניסה לאתר: 9 בספטמבר 2011.

הדבש, צפוי השנה גידול חד במכירות דבש לצרכנים כאשר סך מכירות הדבש יגיע לכ-130 מיליון ש"ח, גידול של 6.5% לעומת המכירות ב-2010 וגידול של 13% בהשוואה למכירות ב-2009.¹⁶

אולם לא חל גידול במכירות הדבש בלבד אלא גם במחירו במהלך השנים האחרונות. שכן חלה מגמת עלייה במחירי הדבש במהלך השנים 2005 עד 2010 (למעט שנת 2009 בה המחיר ירד ב-1.7% לעומת 2008). בפועל, מחיר הדבש עלה משנת 2005 לשנת 2010 ב-26%.

על הסיבות למחירו ה"מנופח" של הדבש הישראלי, מעיד הרצל אבידור, מנכ"ל מועצת הדבש: "צנצנת דבש (350 גרם) מיצור מקומי נמכרת לצרכן במחיר ממוצע של 21 שקלים (כולל מע"מ), והדבוראי מקבל מהמשווקים על הדבש הזה 6 שקלים. שני שלישי ממחיר הדבש לצרכן הוא כיום פער השיווק והתיווך שגובים המשווקים והרשתות".¹⁷

יתרה מזאת, על הצורך הדחוף בבדיקה מקיפה של מחירי הדבש והתנהלות הענף כולו ניתן גם ללמוד מדבריו של אבידור בוועדת הכלכלה של הכנסת: "המחיר של מוצרי המזון אינו מבטא את עלות הייצור שלו, אלא עולה במהלך המעבר בדרג הביניים, המשווקים והקמעונאים ועד לצרכן. שרשרת הערך מחומרי הגלם ועד המחיר הסופי לצרכן חייב לעבור בדיקה מקיפה בכלל תחומי המזון. אנו מתכוונים להציג נתונים אלו בפני הוועדה שהקים שר התמ"ת שלום שמחון".¹⁸

כמו-כן, מגרף מספר 3 עולה כי סך ההוצאות המשפחתיות על דבש עולה מדי שנה בישראל. שכן, ישנה מגמת עליה באחוז ההוצאה המשפחתית החודשית על דבש במהלך השנים 2005-2010.

מה נשתנה מדו"ח מבקר המדינה של 1998 ?

בחודשים מארס-יולי 1998 בדק משרד מבקר המדינה את פעולות מועצת הדבש, בעיקר בנושאים אלה: הסדרת שוק הדבש; מחיר הדבש לכוורן ולצרכן; ופתיחת שוק הדבש לסחר חופשי. הביקורת נערכה במועצת הדבש ובמשרד החקלאות. מסתמן כי טרם חל שינוי מהותי למרות שחלפו כמעט 13 שנה.¹⁹

מבדיקת המבקר עולה כי מחיר הדבש בארץ גבוה מאד בהשוואה למחיר הדבש הבינלאומי. בתגובה לממצאים אלו קבע משרד החקלאות כי: "אין הצדקה למחירי הדבש בארץ, שעה שבעולם קיימת ירידה ריאלית במחירי

¹⁶ עמירם כהן, "פריחה בענף הדבש: הכנסות הכוורנים ממכירת דבש ב-2011 יגיעו ל-55 מיליון שקל - גידול של כ-25%", דה מרקר, 25 במאי 2011, <http://www.themarket.com/news/1.646967>, כניסה לאתר: 7 בספטמבר 2011.

¹⁷ פורטל החקלאות הישראלי, "מועצת הדבש: ועדת קדמי בוחנת ביטול המכסים על יבוא דבש". משום שהרוב הגדול של הדבש מיוצר בישראל, אפשר להסביר את המחיר בלי להתייחס למרכיב המכס, שלמעשה רק מגן על פער השיווק - ק.ה.

¹⁸ מועצת הדבש בישראל, "דיון בוועדת הכלכלה בנושא מחירי המזון המאמירים", 7 ביולי 2011, <http://www.honey.org.il/scandir/scandir18.htm>, כניסה לאתר: 9 בספטמבר 2011.

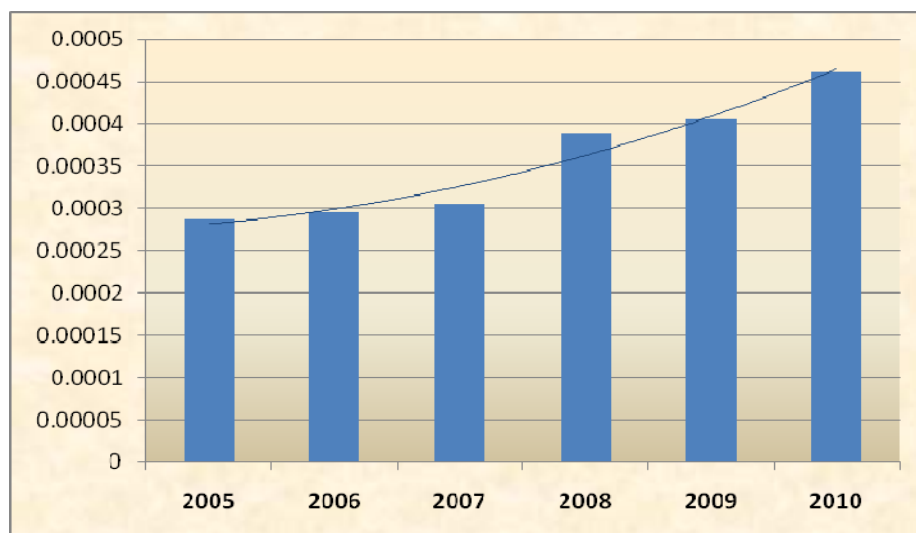
¹⁹ מבקר המדינה, דו"ח מבקר המדינה 49 לשנת 1998 ולהשבונות הכספים 1997, פרק משרד החקלאות ופיתוח הכפר, <http://www.mevaker.gov.il/serve/contentTree.asp?bookid=162&id=133&contentid=&parentid=undefined&sw=19> &hw=1010, ע' 248-58, (הערה זו מתייחסת לכתוב בדו"ח בע' 249). כניסה לאתר: 15 בספטמבר 2011.

הדבש ובכל המוצרים החקלאיים". בנוסף, הדו"ח ביקר את העובדה, שענף הדבש מוגן באמצעות מכסי מגן גבוהים מפני יבוא של דבש מארצות אחרות.²⁰

גרף מספר 3

עלייה באחוז ההוצאה המשפחתית החודשית על דבש בישראל, בשנים 2005-2010

עיבוד ל: לשכה מרכזית לסטטיסטיקה, הודעות לעיתונות בשנים 2006-2011, "ארץ זבת חלב ודבש" – החלב והדבש בישראל – לרגל חג השבועות, בספטמבר 2011. http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/search_text_hodaot.html?input_hod=%e3%e1%f9 כניסה לאתר: 8

בנוגע למועצת הדבש, המבקר טען כי אין בידי מועצת הדבש מסד נתונים מלא על היקף הייצור בענף הדבש, והנתונים שהמועצה מפרסמת הם בגדר הערכות בלבד. כמו-כן, התחקיר העלה כי מועצת הדבש לא הקפידה לוודא שבעלי רישיונות ייצור יקיימו את תנאי הרישיון, וכי המועצה אינה מפעילה פיקוח שגרתי על מילוי תנאי הרישיון הן של הכוורן, הן של המשווק המורשה והן של הכוורן-משווק.²¹

בדבר פתיחת ענף הדבש לשיווק חופשי, טען המבקר עוד בשנת 1998, כי "שיווק הדבש ויבוא הדבש הם בידי משווקים מועטים, דבר שמונע תחרות בענף, וגורם לכך שמחירו של הדבש לצרכן גבוה בהרבה לעומת מחירו בארצות אחרות. ההגנה על המגדלים נעשית באמצעות מועצת הדבש והמגבלות המוטלות על היבוא מכוח הצו. מכסות היבוא מושפעות מהחלטות מועצת הדבש. ההגבלה על יבוא דבש ארוז אף היא מכשול בפני תחרות מחו"ל."²²

²⁰ שם, ע' 251.

²¹ שם, ע' 250.

²² שם, ע' 255.

על כך שהמצב בענף זה נשאר בכי רע ניתן ללמוד מדבריו של ישראל פויכטונגר מעפרה במפגש מגדלי דבורים ביוני 2011: "האגרות המשולמות למועצה מכבידות מאד עד כדי מעבר להפסד... המערכת... לא מתפקדת כראוי... מועצת הדבש אינה שקופה לחקלאים, אינה מדווחת על הכנסותיה והוצאותיה ולרוב לא מתחשבת בדעתם. חשוב שמנהלי המועצה לא יהיו פקידים, אלא חקלאים מצליחים לשעבר ב"פנסיה" וללא אינטרסים עכשוויים. נדרשת חשיבה מיוחדת כיצד לא ירכזו מירב אמצעי היצור השייכים למדינה בידי מיעוט כוורות".²³

בנוגע לבעיית הריכוזיות בענף עליה התריע מבקר המדינה, נראה כי בעייה זו טרם נפתרה, שכן לא קיימת תחרות משמעותית בענף - כ-90% מהדבש המיוצר בארץ מרוכז בידי 3-4 משווקים,²⁴ ומרבית המכסות לפטור ממכס או למכס בשיעור מופחת מחולקות דווקא ל"שחקנים הגדולים". דבר זה משמר את כוחם ומונע מהקטנים לגדול ולצמוח. בהתאם לזאת, אחת המסקנות שעלתה בסיכום מפגש "רגולציה בענף הדבורים", מיום ה-20 ביוני 2011 היא ש: "תעריפי האגרות, שיטות חישובן ועל מי שהן מוטלות ... מהוות נטל כבד מידי על המגדלים - ובעיקר הקטנים".²⁵

דבר נוסף שעלה בדו"ח המבקר הרלבנטי גם היום הוא תופעת זיופי הדבש - למרות הצעדים שנקטו כנגדה בעבר ובהווה היא עדיין קיימת. בשנים 1996-1998 עשתה מועצת הדבש מבצעים נגד זייפני דבש, בעיקר בערבי החגים. אולם, בדו"ח המבקר נטען כי "דבש מזויף נתפס והושמד, אולם נגד הזייפנים טרם ננקטו צעדים".²⁶ כיום, ישנן הערכות בקרב המגדלים שישנן כ-50,000 עד 100,000 כוורות לא רשומות הפועלות ללא רישיון.²⁷ זאת ועוד, בראש השנה 2010 אף נתפסו כ-11 טון דבש מזויף אשר הושמדו על-ידי משרד החקלאות ומועצת הדבש. מדובר ב-11 טון דבש ארוז אשר סומן כיצרון מוכר, לכאורה, באחד הסניפים של רשת קטנה אשר מכרה את הדבש המזויף לציבור.²⁸

במקביל, נחשף "מפעל" באזור מרכז הארץ לייצור דבש מזויף אשר היה ממוקם בתוך מחסן בתנאים סניטאריים ירודים, בו הדבש הורכב מחומרי טעם, ריח וצבע, במקום מצוף פרחים. סך הכל נתפסו כ-2,000 צנצנות דבש מזויף, בהם למעלה מ-200 ק"ג דבש. הדבש המזויף הועבר להשמדה, ונגד החשודים נפתחו הליכים משפטיים.²⁹

²³ משרד החקלאות ופיתוח הכפר, החטיבה לכלכלה, מחקר ואסטרטגיה, סיכום מפגש מגדלי דבורים – רגולציה בענף הדבורים מיום 20.6.2011, <http://www.moag.gov.il/NR/rdonlyres/5785CCAE-F06A-48AF-96CD-355E30656872/0/bees2011June20.pdf>

כניסה לאתר: 10 ספטמבר 2011.

²⁴ שם.

²⁵ שם.

²⁶ מבקר המדינה, דו"ח מבקר המדינה משנת 1998, ע' 250.

²⁷ משרד החקלאות ופיתוח הכפר, החטיבה לכלכלה, מחקר ואסטרטגיה, סיכום מפגש מגדלי דבורים.

²⁸ פורטל החקלאות הישראלי, הודעה לעיתונות מטעם מועצת הדבש, " נתפסו והושמדו 11 טון של דבש מזויף", 7 בספטמבר 2010,

<http://www.israel.agrisupportonline.com/news/csv/csvread.pl?show=884&mytemplate=tp2>

כניסה לאתר: 12 ספטמבר 2011.

²⁹ שם.

מסקנות

מכיוון שמחיר הדבש הינו גבוה בהרבה מזה הקיים במדינות כמו ארה"ב, בריטניה, קנדה, סין ועוד, נדרשים צעדים מיידיים להורדת המחיר בארץ. כמו-כן, במהלך חמש השנים האחרונות ישנה מגמה של עליית מחירי הדבש בארץ והגדלת ההוצאה המשפחתית החודשית על דבש. על מנת להתמודד עם מגמות אלו, יש להפחית את שיעור המכס המוטל על ייבוא הדבש, אשר הינו גבוה בהרבה בהשוואה ליתר מוצרי המזון ובהשוואה עולמית, ולאפשר פתיחת השוק לייבוא ממדינות נוספות, בהן מחיר הדבש נמוך באופן משמעותי. יתרה מזאת, נדרש כי חברות המזון יסמנו על צנצנת הדבש את מקור הייצור – האם הדבש נעשה בייצור מקומי, או שמא יובא ארצה ומהיכן.

כאשר פער השיווק והתיווך שגובים המשווקים והרשתות עומד על כ-2/3 ממחיר הדבש, סימן שענף הדבש מתנהל בצורה מעוותת, על חשבון הצרכן. יש לנקוט במספר פעולות להפחתת מחירי הדבש בישראל הגבוהים פי כמה מהמחיר הנהוג במדינות אחרות. בין הצעדים הנדרשים:

1. על רשויות החוק לטפל בבעיית זיופי הדבש ובכל נושא הכוורות הלא חוקיות הפועלות בארץ ללא היתר ורישיון.
2. ביטול/צמצום המכסים המוטלים על דבש המיובא ארצה, תוך הורדת התקרה מהאחוז הגבוה-255%. יש צורך בהגדלת כמויות הייבוא של דבש המגיע ארצה לרבות הגדלת מספר המדינות מהן מייבאים את הדבש. במקביל, כאמור, יש לחייב את המשווקים לציין על הצנצנות את ארץ המקור ממנה מיובא הדבש.
3. על מבקר המדינה או הוועדה המתאימה לבדוק את מכסות היבוא הפטורות ממכס המוקצות על-ידי מועצת הדבש דווקא ל"שחקנים הגדולים" - כיום אין שקיפות לגבי פעולות מועצת הדבש סביב נושא זה, ולא ידוע מהם הקריטריונים לקבלן. יש לפעול בשקיפות ומתוך מגמה לביטול המכסים הגבוהים - מה שיבטל את הצורך בפטורים המוענקים לכאורה לאלה אשר המועצה רוצה בטובתם.
4. יש לבדוק אם יד מרדכי אכן מפעיל כוח מונופוליסטי. עם ביטול המכסים השערורייתיים וביטול הענקת המכסות הפטורות על ידי מועצת הדבש ממילא תיפתר בעיה זו.
5. בנוסף, מומלץ לבחון הטלת אגרות בצורה הוגנת ויעילה יותר בין המגדלים השונים, לדוגמה, בחינת הטלת האגרות לפי כמות הדבש המופק ולא לפי מספר כוורות.
6. במקרה קיצון, במידה ויועלה בבדיקה כי עבודת מועצת הדבש לא מתבצעת בצורה ראויה והגונה, יש לשקול סגירה או צמצום של המועצה וסמכויותיה.